

[illegible]

Յերեւան Ի. Արտաշեսյանի. Կերտոյսս Վարդապետին Զատեօրարարութիւն Ի Տէրի
մահմանի Գեորգ Եղայ Խաչիկեանին զառաւ Ի Երտր Ի Յիւսէմին Ի Արտա Երի Ե. Կորգ
Երանին Երմայարանի Ի Ե. Կաթիկեան Երտա Ա. Կոնստան Ե. Կերթ Խիզաճանդին ըստ Ի
Կիւսեան Ի Կիւս. Ա. Կարապետ Խիզիկեանին զառաւաւ Ի Գաւհին Ի Կիւս. Կիւսեան Եղայ Եղայ
արեւմտին գրաւարի :

“**九** 松平 邦武 九 松平 邦武”

Diffusionen 10 ()

Ամոյս Զին քաղաքիս գորաց հրամանատար
Ասեմափող Ապահար փաշայն՝ Բադրապոյն
Կրտ հրամանաւ Աստաներնուպոյիս կանչուե-
լով՝ հեռեւել օրը փութաց շոգ կնուսով գեղ ՚ի
մայրաքաղաքս ։

Անժամայի փաշայի քաղաքէն մեկնուելուն
տեղւոյն թուրք ժողովոցոյ սիրալը երախտադիտու-
թեան ոգւով շարժելով՝ քառական տիրութիւն
ըլտացին։ Այսին զի՝ Նորին փետմութեան խոհեմ
ու սիրելան հառափարութիւնը և մարդասիրա-
կան հպմանաւորութիւնը՝ ամեն պարտականութե-
ան տիրէ պէս յայտնի է հաւաքակութեան
Նորդէն զի քաղաքիս օտակաի հրկիւղութեան ա-
նանը՝ թուր շուկային ու տաղարնքով լեցուն վա-
ճառականաց խանութները ազատութեան վրայօր

բայած ջուէքք արդարեւ տնտեսանայի է . և մասնաւոր
նաւանդ բնական թիւննին այրող բաղնաթիւ բն
տառիքները (ինչպէս որ առաջուց ալ ծանուցի
կէք) քաղաքիս շրջակայ րապոյժնայ տեղումն
ցիրուցան բլաւնուն , այն ինչ նոյն ոգորմէննե
րուն խելքն անողորմ որիկոյ մարդիկներ գտաւ
թիւն ու զոնագան պէշտ թիւն ընելու կրճատե
ին , խելոյն անոնց մէծ մասը ձեռք ձգելով՝ և
պէտք եղած տեղումքը որահասարն զօրքիւր պէշ
թիւն իրաւ՝ պիշիւր ու ջարեկ զօրսմագու թ հոյ
ոյէն ինքը տնձամբ կրողորսուր խղձալիններուն
կերպ կերպ կարօտութիւննին անորիննեւ ջանք
ընելով :

Այլ Կրջադէս ահա՛ն Կառավարիչ մը՝ որ իւր Մէն
ճախաւ, Բարեգաւթ Կառավարին Կանըք ուսկնայն
զգուշութեամբ Կտարադ և իրեն յաւնաւած
Ժողովուրդը Խոհեմաբար և մարգարիտութեամբ
Կառավարող ։

Լըրանի սպիտակ անի, ժողովարային, որ պատ-
պէս հսկող՝ խոհեմ՝ ու անխաբարեոյթ անձի՝ Կա-
ռապարտ թիւնը կրկնելէ :

—Յիշեալ Վ սեմախայի, փաշային ընկերու-
թեանն մեկնեցաւ նոս Իպրահիմ աղւ, լաջ
երկրաշարի, որ քաղաքն այրած տեղերուն
տուները ու փողոցները Բարձրագոյն դրան շուր-
կառագործութեան համեմատ ձեռք կարդալու
համար եկեր էր քաղաքն Վ սեմաշուք Իպիկէի-
հանս միւսիսինն հետ :

— Պաշտօնացիները իմ աշխատանքին որիս վարձրու-
պանու Կնիքանիսինէ որ քաղաքի մեջ առաջինն զի
Կնիքանիսին Գրեհորի շարժանով քաղաքի հա-
տու, հիւրընկալութեան խնամով իմանի անով-
ջապէս արձանագիտան իմ քաղաքի պատմիչն-
րէն իմ նաւահանգիստի մէջ եղած պատերազ-
մական նաւերէն և Վարձրու և Կնիքանիսին իմ
քաղաքի մեջ արձանագիտան պատմիչն իմանի

起點 q_1 起點和起點 q_1

U¹ = $\frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} + \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{2}$

(Carpenter, 1964, p. 88; 89, 87, 88)

12 • **Ք**անք (պատկերն հրեյից հին ռաբբիները) լին միայն մեր պատմութենորն համար՝ այդ արգա-
մխներ շունին • պլլ և աւելն անհրաւածինն և
արբախտիւնն մին աւ կը բանեցունեն • որ Հիսու-
սի յիշին համար իրենց մէջը անճամբի և պլանդալ
նուութիւն են շիներ • Եւսմբի և Էրոմբմու և Ե-
մանաս՝ հին մատենագիրներէն առնելով կ'ըսեն
Վրիտասի որերէն քիչ մը ետքը սխան հրեայ-
ը որչա ղիս այն զին յատուկ մարդ զրկել՝ որ Հի-
սի վնայ զբարտաւորին ընկելով անունը աւրեն •
աշակերաններուն համար հրատարակեն որ՝ խարե-
մարդիկ են • Հիսուսի մարմինը զերեզմանէն
յցան • ու բոլն որ յարութիւն առաւ • անկէց իտ-
գրեւաւ ալ համարցանկեցան որ՝ Վանդէրա անուն
Ինքնէհէ-կի մը զխաւի շնող (Փաթողճի) աղջ-
նի մը սիրահարեցաւ • որ Լախմանն անուն մէկու
հետ նոր կտրուած էր • զիսէ հանկ • և անկէց
այ մը և զաւ • որուն անունը զրին Եհշուա • աղուն
ը հարկ եղաւ փախչիլ • որ երա Վարդիւն գնաց •
ըտան դպրատուն երթալու ասորին որ հասաւ
ու աղայ մը և զաւ • սովորութիւնը անանկ էր որ՝
հանդիմանու առաջ ասունք գըլուխին չէին բանտը
յախկայ՝ անունք որպէս լին բանի տեղ չն ղընե-
աւաջնին դուխը կը բանար • ասոր վնայ պէտք
ն. փնտըել լին որն աղայ է • և վերը պատման-
այն ասունք Երեան եղաւ կ'ըսեն •

Լրումանդէ՛մ գնաց նէ՛ միայրը գրաւ կ'ըսեն, որ
ստուծոյ լնէ՛հօփա անունը պահուած տեղէն գող-

այս և ամառորին ներսի զին մասս և բարձրը (պաշտո-
րը) ճշգրտեց և այն սուրբ անունը առաւ կաշիքին տա-
կը պահեց և այս վարպետութիւնովս կրցաւ ազա-
տիչ երկու հաստ արդշրէ (խուճէ) իմափած տոխե-
նիքուն ծանկէն և որ մոգափան արուեստիւ շինուած
և ամառորին երկու կողմը գրուած էր, որ ներս մըտ-
նողները իմող չի տան և չըլլայ որ Լ'ստուծոյ սուրբ
անունը ներսէն գողնան և մէկը այս անունը առնելու
բարբ Ե՛կ այս ատիւճները անանկ ահագին ձաշտով
կըստուպին՝ որ լսողը խելքը զխնէ կրիմացուներ և
ինչ քանի համար մասած ըլլալը կըմնանար ։ Իշխուս
յիշեալ վարպետութեամբ անոնք խաբեց և անկէջ
պիտա տուաջ Բեկեկհէմ՝ եկաւ իրեն ձեռն տակը և
մեռել մը ուղիցուց և բորոս մը բժշկեց և ժողովոր-
դը համբաւով ասոր ըսած հրաշքներուն տեղեկու-
նալով՝ եկան իշու մը գրայ հեծցուցին և մեծ հանդե-
սով Լչրուսայէմ տարին ։

Եւ յն առնել Իշրատալէն իմագառ որ էր Հեղինէ
Թաղաւհին . և անոր աղան Սիմաղ . կամ Հիւր
կանս : Իշխուայի համօր քահանայտեաներուն ա-
ռաղք ամբաստանա թիւն եղաւ . հարկ եղաւ որ ա-
միկայ Թաղաւհին աւաքը հանեն . բայց նոր հրաշք-
ներ ընելով Թաղաւհին ալ իրեն կուսակից լրան .
քահանայտեաները ապշելով նրան ժողովք ըրին .
ձեռք ձրելու ապահովագրոյն ճամբուն դռնելու հա-
մար . անոնց մէկը՝ Իշխուայ անուն , խօսք ստուտ որ
իւրքը ոմիկայ ձեռք կըծգէ . միայն հրաւան ուղեց
Իշխուայ անունը արտասանելը սորվելու . և այս
գործոյն մէջ ինչ մեղք կայ նե՛՛ աչն մեղքն ալ ոմննց
յանձնեց որ վրանին առնեն . ոտրվեցաւ և ելաւ Իշ-
խուայի հեա մրցելու (իսթիհան ըրալու) : Եւս ա-
նունս արտասանելով երկուքը մէկէն գեկց ի նրկիչքը
րարծրացան . և Իշխուա շատ աշխատեցաւ իր հախա-

առկորդը գեաթինը ձգելու . թաղը չի կորցրաւ Էրկար
առան , մինչև որ . . . Բ.Մի տաներ Էրկարն օրինա-
կան սրբութիւններն կորսնցուցած քաղաքի՝ Էրկարը
մէկէն վար ինկան : Էրկարու շուա մը վաղէր յորդա-
նան լուսնիկցաւ . և սկսաւ նորէն հրաշքներ քնել :
Էրկարու այս կողմէն չի կըրնար լի աշխարհ
անոր տշակերտներուն կարող մնալու . քրտն-
քուն ու աղբաւթին կ'ընէր . և աղբին իմաստունե-
րուն կուգար կըպատմէր . որ մը Էրկարային տաճարը
գալու քաղը իմացուցաւ նախաւն վրայ տղատէրն .
և զինքը և տշակերտներէն շատը անոր հետ բռնեցին .
քաղաքին մէջ մարմարինս սին (մարմէր տիրէի) մը
կար . անոր վրայ կապեցին ու ծեծեցին . զուրկ
փուլ պատի գրին . ծարու . քաղուն համար քաղաւ
լուցուցին . և հորը Կոնհետրինը տիրեց Քանեղու
գետապարանց . ուստի քարկածեալ Քանեղին :

Խաղը սոցիալական մրայ փայտ մը փար կտեղ,
ու գնցին գինըը քայց փայտը կտորեցաւ քանդի
Եւ չուտ իրեն ինչ կերպով մոռնեկերը առաջնաց դու-
շակած ըլլալով՝ Եւ համահայն առաւելու պէն փայտին
մրայ կտորեցաւ իրեն լանեցուցիք էր ։ Եւ առաւ ա-
սոր աչքի դուռն իրանը անպատա ըրաւ ։ Իր պարտե-
ղէն մէկ մեծ կաշտմի (լահանայ) մը հանեց ։ անոր
մրայ կտորեց ։ Եւ փայտեղով՝ չք լայն պոչակերանե-
րը գոյնան գինըը, Եւ ետքը՝ առաջիններուն ըսեն ինչ
յարութիւն առաւ ։ Ինքը զրնայ զերեւմանին հա-
նեց ։ մէկ առաւի մը ջուրը զարմաց ։ առաւի ցաղնե-
ցուց ։ հոն իմաղեց ։ Եւ ջուրը նորէն իմոյ առաւ ։ ա-
ռաւերանները առեկայ իր զերեւմանին մէջ չք դանե-
լով՝ յարութիւն առնելուն համարաւ ելաւ ։ Զեւրնե
Թաղուհայն առաւ հաւառայ՝ Եւ Լաւաւոյ որդի ըլլալը
ընդունեց ։ քայց Լաւաւայ՝ Եւ չաւային առաւերանները
խաղը ընելու համար՝ Թաղուհայն մարմնը կտաւ հա-

այս տեղ ընդունելու՝ շարունակեց իւր ճանապարհորդութիւնը դէպ ի կոստանդնուպոլիս, ուսկից զանաւորու է այս տեղ մինչև 15 կամ քսան օր։

— Ընտրյա առաջին օրը՝ Սեպտեմբեր 1-ին անուն գաղղիական պատերազմական նաւին մէջ հետեւեալ ցաւալի զիպուածը պատահեցաւ։ «Այն քաղաքի երկրորդ հրամանատարը՝ այնինչ նաւին վերի յարկը կայնած՝ պարսկներուն դարձածութիւնը կը հրամայէր, յանկարծ վերէն մեծ ճախտորակ (մաղառա) մը զգոյշապարար պիտուն վայելիս լով յարապար վերադարձեցաւ, և քանի մը վայրկեանէն ետե հօրին տանդեց։ Հետեւեալ օրը հրամանատարիս ուղարկաւ որովհետեւ մեծ հանդիսով կատարուեցաւ։

— Վաճի մը օրէն հետէ՝ Պալմըքէի տանաւ փաճառը գնացողները սկսեցին ճանապարհ կըլելու, բայց կըլան թէ՛ այս տարի տնայնալ տարրտան չափ ապրանք պիտի չի տարուի քաղաքէս նոյն տնայնաւառը։

Տարաբաղը Եղմիրու կրակին լուրը Բնդիւն և Վաղղիա տարածուելով, այս երկու տէրու թեանց մայրաքաղաքներուն մէջ մեծ դաւաճողութիւն պատճառեց, սրտեց բնակիչները մարդասիրութենէն շարժելով փութացին պրօպանդան օգնութիւն հասնելու համար ստորագրուիլ շուտ մը։ «Այն երկիրներուն ելակէն օրագիրները ցմբաւանցեց հիւրագիրութեան վրայօր շատ դու վաթեանը խօսելով՝ կը հրաւիրեն ողորմած մարդիկները զգոյշ քաղաքիս օգնութիւն հասնելու՝ որոնց հրատարակողներն ալ իրենց կտրու-

նեց։ ձիու պող կապեցին, և անանկ քաղաքով մինչև թագուհին պալատին առաջը տարին, այն տեղը լէշուպին մասն ու մարտը գերեզման (թրաշ ըրին)։ ասոր համար մինչև հիմայ քրիստոնեայններուն կարգաւորները զլընքներուն պաղաթին մազը կը գերեզման։ Ըսոր վրայ նաղորդեցին հրեայներուն շատ նեղաշուն, և անոնցմէ զատուելով նոր աղանդ մը հանեցին։

Ըստ ծագական պատմութիւնս գրուած գրքին երբայեցեքն անունն է՝ Ութեր. թագուհի լէշուա, որ ըսել կըլլայ՝ «Կիրք ծննդեան հիսուսի»։ և կըրնի որ՝ Սաթիթիսի աւետարանին սկիզբէն գոցուած է այս անունը։ Վաճի հին հնդկականները կը վկայեն որ առաջին անունները այս աւետարանիս երբայեցեքն բնագիրը կար. թէպէտ հիմայ կորսուած է։ Ըստ զըրքիս հնդկական կըցուցուն որ՝ Հիսուսի անունը Լրուսադէի թագաւոր էին Հնդկէն և Սոմադը։ Ըստ անունով Լրուսադէի թագաւոր բնաւ չկայ։ կըրնի որ՝ եգիպտացի Հնդկէն թագուհին վրայօր մեկ շիօթ ծանօթութիւն մը ունեցեր են, որ Լրուսա անունը մըն ալ ունէր։ և օտար ազգի մեկնիչները Սոմադը կըրնեն։ (կարելի է որ թագուհին տղան անունը Սոմադը կըր, որ բուն հայու անունն է։ և Լրուսա՝ որ Լրուսադէի յոյն պատմիչներէն անունով Լըզուէս կըգրեն։ յարգական մականունն ծննէր)։ աստիք Վրիտանի մահաւանէն քիչ մը ատեն ետքը Լրուսադէի ուստի եկան։ հրեայներուն հաշուովը լէշուա ծնած կըլլայ՝ Լըշուսանդը (աննէս քահանայապետին օրը)։ Հիդիէն թագուհին Լրուսադէի դաշը կըղղղուս կայսեր օրն է։ Հաննէսէն հարիւր յիսուն տարիի չափ ետք։

Թագուհի լէշուա անունով մեկ ուրիշ գիրք մըն ալ կայ մէջերէն. պատմութիւնը աւետարանին աւե-

ղութեանը չափ ստորագրուելով՝ գովելի մարդասիրութեան մասնակից կըլլան։

Տեղեյս աղբիս Գերայարգ տարեկան խնամները ու երևելի անձինքները անխնայ շանսութեանը շարունակ գօրծի կըցնեն իրենց աղքատիւական ջանքերին՝ սակաւի կրակէն գրծաղը եղողներուն ամեն կերպ արկատութիւնը հոգացուելուն վրայօր։ Ինչպէս որ ատմուց ալ՝ քանի մը անգամ խորին երախտագիտութեանը ճանուցիւք։

Հոգեւորաբար որդի-կոխմանէ նշանակելով չալաթիս մէջ և ինչ օրուր եղեցէն գրեւոր մայրաքաղաքի մէջանց նպատակաւորութիւնն։ Գրեւոր երկր-կեղծութիւն անպատկան եղաւ ստորագրուելու համար։

Սանատար թիւերու բնուէն աշխատանքի տնայ աշխատանքին խնամքին, որ իրենց աղքատիցներէն քառանգին արեւշը տէլուն փութով մէջէն քաղով մը ընէր են, և աս աշխատ 1800 արծաւորութիւն քառանգին զէլով իր քառանգին նաւ աղքատներու ինչ օրուր քառանգին քառանգին եկած նպատակաւորութիւնն պիտի չի խնայէ։

Պարտաւոր	Ի խնայ	Ի խնայ
Պարտաւոր Լըշուա Լրուսադէի .	1000	
Լըշուա Լրուսադէի .	250	
Գրեւոր Լըշուա .	250	
Սանատար Լըշուա .	150	
Սանատար Լըշուա .	100	
Լըշուա Լրուսադէի .	50	
Ընդամենը արծաւորութիւն .	1800	
Որ հարաւ 22 1/2 քառանգին լըշուա .	40500	

ին մօտ, բայց թէ Ժամանակագրութեան և թէ ուրիշ պարագայներու վրայօր կարկըտան չի վերցունելու սրտայնեմով լեցուն է։ Հիսուսի թէ ծնակով թէ մեռնիլը՝ մեկին Հերովդէսի օրը կըտանի։ և կըլլէ որ՝ Լանտերայի և Հիսուսի մօրը համար ասոր ամբաստանութիւն եղաւ։ Հերովդէս ալ՝ Լանտերայի փախչելուն նշանաւոր լէշուադէի գնաց, և այն տեղի մանր տղայքը անուն ալ ջարդել տուաւ։ Հիսուսի վարպետը՝ Լըշուա պէն Լանտերայի եղաւ կըլլէ, այս ալ՝ ասորի Լըշուային աշակերտն է իւրիւր։ Բայց ասորի Լըշուան՝ Լըշուան Լըշուայի օրն էր, Լըշուա մեռնելէն հարիւր տարիէն ելել ետքը։

Հնդկանք իր անունը Լըշուադէի կըլլէ, և Լըշուա անունով կը բնակի եղեր. իր լրտեսին նայելով, Լըշուա մէ օր, մեծն Հերովդէս Հիսուսի գործիքն վրայ Սըմիսի ատենակալ խնամներուն հարցուց, որ կէտարայի կաշմերը կըրնակէին։ Ըստ տգիտութիւնը հասկըցվելու բանն է։ Լըշուա մէ օր Հերովդէս և Լըշուա տղան Հիսուսի աշակերտացը հետ պատերազմ ըրին։ որ հրեաւորանի անպատար Գալի քաղաքին քովերը քաշուեր էին։ աստիք Հիսուս և անոր պատկերը և անոր մօրը Սորիանի պատկերը կը պաշտէին։ (աճա քրիստոնէի մէջ պատկերներուն հաւատանքը վրայութիւն մըն ալ հրեից գիրքերէն, թէպէտ գրեւորութիւնով խառն)։ աստիք Հերովդէսի տղան զէմ Կեսարիայի թագաւորին օգնութիւն ուղեցին։ Ըստ չնմբ գիտեր թէ Խնչկէս թագաւոր կընտար Կեսարիա՝ Հերովդէսի տղան տաներ։ Գերմանիայի թագաւոր էր արքեպ, և թէ Պաղեստինոս, քանի տարի վրայ պատմութիւններէն բան տղայից չու-նիւք։

Ըստ երկու պատմութիւնս ալ հրեայները շարա-դրած են Հիսուսի համար, և ասոնց իրարու ասանկ

Սեպտեմբեր 1-ին 40500

Վաղապարհ Լըշուա Լրուսադէի լըշուա .	
Համար Լըշուայի զէլով .	5000
Թագուհի լէշուա լըշուայի անունով .	1000
Լըշուա Լրուսադէի Լըշուա Լրուսադէի .	1000
Գրեւոր Լըշուա .	500
Սանատար Լըշուա .	
Ընդամենը 87 Լրուսադէի .	101,105,20
Ընդամենը Լըշուա Լրուսադէի .	140,105,20

Վաճի մը ամիս կայ որ՝ անգղիական օրագիրները Սոմ փորպետին շինած ահագին պատմիչ (սկիզբունքին) վրայ զարմանալի բաներ կըրտան, մինչև հիմայ տարաբաղ մեծ գիտակ անտուած լըլլալով՝ տակալ իրաւամբը գիտութեանց և արուեստից հրաշք մը կըրտան հիմայ, և աստղարաշխական պատմութեանց մէջ յիշատակը չի մոռցուելու գիտ մը, և թէ որ մինչև հիմայ տարի կըրտան գիտ մը չեղաւ ալ նէ՛ շատ մեծ գիտեմք ըլլալու յոյս կայ։

Ըսոր շինքին վրայ երկան բարակ ստորագրութիւն կըրնեն օրագիրները, որոնք աղէկ հասկընալու համար՝ տեսարանութեան և Ֆիլիքայի տեղեկ ըլլալու է։ ուստի մեկը միայն մեծութիւնը հասկըցունելու պէտք եղած չափը նշանակելու այս տեղ, խորովակը (պոլուս)։ որ փայտէ շինուած է, անգղիական չափով 7 1/2 ոտնաչափ միջին տրամագիծ ունի, որ կըրնէ գաղղիական նոր չափերուն հաշուովը 2 մետր, 27 1/2 ֆէթմետր։ Տարի տրամագիծն է 6 ոտնաչափ, անգղիական չափն ալ՝ ստույգեանը մեծ նշան է։ Ըստ անուն պատմած գրքիս մէջ կըգրէ որ՝ Վրիտանի ծնողաց գեղութիւնը յայտնուիլ քահանայներն էին, մեկայ կըլլէ որ՝ ասալ Հերովդէս եղաւ։ Ետքը Սաթիթի Լըշուայն՝ որ մէկ բերանց խառնական երգուածով մը այս խոստովանութիւնս Հիսուսի մօրը կըրնեն տուաւ։ Լըշուայի ըստագրէն ետքը՝ Հիսուսի գիտուն մազերը գերեզման, Հիսուս ալ ասոր վրայ սիրտը նեղանալով այն ատենէն սկսաւ հրեական օրէնքը ամբողջ բաներ քաղաքել, կըլլէ։ Ըստ պատմութիւնը ասանկ բան չի պատմեր։ Հիսուս մէկ կախարի մը կըլլէ, որ Լըշուայ անունը գողցած ըլլալով՝ անոր զօրութեանը հրաշքներ կըլլէր, երկրորդ պատմութիւնը կըլլէ որ՝ հրեայները Հիսուս մօրացունել տվելով՝ անոր տանը տեղը կաշառքով իրենց կողմը որսացին, այն ալ զեղան գինի խմուց հիսուսին, որ ասիկայ խմածին պէս՝ Լըշուայ անունը լին անունը մոռցաւ։ Թէ որ ասանկ չըլլար նէ անկայ բունըն հետը չար, ասկեց դատ՝ Սաթիթի-րը Լըշուայի մօրցններուն ծով բանել ապագայիցն, անհաստ խաղաղութեան խաղաղացիք վրայ Լըշուա պատերազմին պատճառ բունելով, այլ բուն պատճառը Լըշուայն աղաչել էր որ՝ Հիսուս իրենց ձեռքը տայ։ Հիսուս իր աշակերտներուն հետ քառակուսի տանին օրը հաց ուտելով և այն գեղան գինի խմելով գիւրաւ բնուեցաւ։ Բայց թագաւոր ասոր մօրը ուղեցուց մինչև քաղաքակերաց տանին, և այն միջոցին թողր աշխարհի ծանուցանքն թողլով հանց որ՝ թէ որ Հիսուսի պաշտպանութիւն ընելու մարդ կայ նէ՛ թող գոյ իր ատենին ներկայանայ և պաշտպանութիւն ընէ։ Սըմիս Սոմ հետքներն նորէն խորհուրդ հարցուեցաւ այս բանի վրայ, որ պատմութեան տուաւ թէ՛ պէտք է Հիսուս

կամ 1 հեք 976 հեք. Երկայնութիւնը 54
տոնաւազէն կամ 16 հեք 416 հեք. Եւ
զիւսակին նիւթին բարդութեանը 12 մար
տիւն, և 57 1/2 մար մարտը տնագ (խաղայ) և
բոլոր գիտակին ծանրութիւնը՝ ամեն կտորները
էկ տեղ առնելով՝ կուգայ 15,000 քիլոկրամ
112,000 հոկայ կուգայ :

Ընկալ տեղաւորընելու համար քարակիր
խարխիւ մը շինուած է ասկը գետին երեսէն 6
տոնաւոյ բարձրութեամբ . և երկու ծայրը եր-
կու պատի վրայ հաստատուած են . պատերուն
երկայնութիւնը՝ հարաւէն դէպ 'ի հիւսիս 71
տոնաւոյն է . բարձրութիւնը 50 տոնաւոյն . և
իրարմէ հեռաւորութիւնը 23 տոնաւոյն :

Ընկալ տեղի մը տեղը հաստատուած չու-
լալով՝ ասոր միջոցով տեսնուելու տեղին միջոցը
միայն 14 տոնաւոյն կրնայ ըլլալ , քաղաքինա-
լեան (դէմիւթէն) գէպ 'ի հարաւ : Արդ որ տեղի
մը տեղաւորութիւնը՝ հիւսիսային լայնութեան 10
տոնաւոյնէն մինչև 47° պիտի տեսնուի . որով
հիւսիսային բեւեռն ու հիւսիսային լայնութեան
27 տոնաւոյնէն մէջ տեղը սրբան բաներ կանն
պիտի նկատուին :

Ընկալ մեծ գիտակի Ուսպէնսոն անուն փորպետ
մը սրբեց , տեղը անոց , և փեղկալի 21ին
ամեն մասունքները շեղուեցան . մարտի 4ին իր
խորդակին մէջը խօթեցին . մարտի 5ին դիւեր-
ան պէս պայծառ . դիւեր քիչ անդամ կրկնու-
ցի խաւանաւ : Պ . Սոս . Պ . Սոսկէնսոն , և Պ .
Նէմիս Ուզ . այն դիւերը շատ մը միգրատ
առողքը քննեցին ստով . գիտակը գանուելէն

էկ տեղ մը գոցել և պահել և տնոցանել . մեղու-
նու հրաման չի տուա . թաղաւորը ասոնց վճիւր
լնորունց , և Հիսուս խաչ հանել տուա : Բայց բո-
լոր աշխարհք գիտէ որ՝ Քրիստոս բռնուած և խաչ
կած ոտները լորուաղէմ թաղաւոր չկար . ոտիւն
զիւսանայները պախարակելու գայ նէ՝ հրեայները
այդան բարակ հոգիներ չեն ընել : Ընդհին պատ-
մութիւնը կ'ըսէ որ՝ Հիսուս անմիջապէս բաշտարու-
կեաց տունէն ետքը բռնեցին , փրան խուր . մը զօրը
դիւրով : Ընկալ զօրը եկան Հիսուսի աշակերտաց
էկ մասը մեղուցին , մնացածները լեռները փախան .
անկէ ետքը Սանհեարինը վճիւր ըրաւ որ քորկոն-
ք կ'ըսէ :

Ընկալ ծագական պատմութիւններուն մէջ գտնուած
նշանները երևան հանելու հոգնիւր՝ պարապ անդ
տանակ կորանցունել է . շատ հեղինակներ կան որ
ասոնց գէմ գրած են . որոնց գլխաւորն են Պ . Էկէն-
էլ , որ առաջին պատմութիւնը թարգմանեց և լա-
տիներէն տպեց . և Լոււորիք , որ այս ոչ երկրորդ
պատմութիւնը թարգմանեց ու տպեց : Պատմած ալ
այս պատմութիւններու համառոտութիւնը ըրաւ :
Լեթուս կարգաւ ալ պէտք չէ . բուն պատմութիւ-
նը զիսէ գլուխ կորուցը հերքէ . և մեր հաս բաւա-
լան տեղեք հրեայներուն մեծաւ փոքր ցրցոյցած
խաղաղութեան և յատկութիւններուն և Հիսուսի
կայ հարած զոպարաութիւններուն փոքր քանի
ը խորհրդածութիւններ ընել . ասոնք ալ կ'օգտեն
անոց պիտ գլուխութիւնը և անհատաւորութիւնը
ստատուութիւնը խալտաւակելու :

13 . թէ որ մեծաւ համար տրուած նշանները
աշխարհ հասկըցունելու բաներ չեն . և գալու մա-
նան ալ անցաւ նէ՝ ինչպէս որ իրենք ալ կ'ըսեն
նշան յոյս կը բնան ունենալ . թէ որ գալուն

եղան ալ ասոնց շատ խիտ առ խիտ իրարու քով
զիցուած ձերմակ գունով տաղեր երեցած
էին :

Պ . Նէմիս Ուզ . այս գիտողութեանս պատ-
մութիւնը պիտի կ'ըսէ . "Այնպէս մէջ ասանկ
փառաւոր պայծառ և փայլուն աստղերու . շա-
տութիւն մէկ անգ անամ չէի , որ առաջին
անգամ՝ այս գիտակի տեսայ . առաջ իմ գի-
տակիս շատ միգրատու աստղերու նայած էի .
և թէպէտ իմ գիտակս ալ գէշ չէ . շատ հեռուն
կրցըցունէ . բայց մերկ աչօք՝ երեսինս պիտու-
հար շրջանակը կամ արուսեակին փայլուն պայ-
ծառութիւնը 'նայելն ու իմ գիտակիս 'նայիլը
իրարմէ որքան տարբերութիւն ունին 'նէ՝ իմ գի-
տակս ու Պ . Սոսին գիտակիս ալ այնքան տար-
բեր են" :

Ընկալ միգրատու աստղերուն շատը՝ որ այս դե-
ղեկի գիշերուտն մէջ տեսնուեցան , Սոսկէի
աստղաց ջանկերուն մէջ մէկ համաստեղութիւն
մը միայն տեսուած են , և 51 և 94 թաւանդան
ներուն մէջ կրկնութեան . հիմայ ասոնք մօթ
աստղերուն կարգէն հանելու և պիտա պայ-
ծառ աստղաց կարգը պնելու արժանի անպուած
են :

Ընկալ միշտ այն կարծիքին մէջն էի՝ կ'ըսէ Պ .
Նէմիս Ուզ . թէ երբ որ մէկ յատկ ցրցունող
մեծ գիտակի մը 'նային նէ՝ իրենց շրջապատը
գտնուած մ թողորակն մեծ մասը անյայտ կ'ըլլայ .
քանզի այս մ թողորակն է կ'ըսեն որ ասոնք մեր
աչքին տեսա թեմէն կը ծածկէ . բայց խիտ պայ-
ծառ աստղերուն փայլ ալ գիտակիս 'նայելով

պայծանեկ կան . և փորձողեան բարեպաշտութեանը
և տաղաւորներուն կը նային նէ՝ գալուն փայլ յոյս բնե-
լու . Ինչ իրաւունք ունին . կամ անոնց նախնիները
մեծաւ համար ունեցած պաշտաւորներուն փոքր
խառնած են . և մարդարէններուն խօսքը անոր յար-
մարցունելովն մոլորներ են . կամ հիմակուն հրեայ-
ները մեծաւ տուած յատկութիւններուն փոքր
կրմորներ . ասոնք մեծ և հարկաւոր բանի մը փոքր
հրեայներուն մէկ մարքի փոքր չի կենալը և իրարու
հակառակ խօսելնին՝ անոնց Ընկալ աչքէն ինչպէս
ըլլալուն և կուրտութեանը բաւական ապացոյց չէ՝ ու մի-
Ինչ բանի սպասելնին չեն գիտեր . կամ 'նայելնին
կամ իրենք մոլորութեան մէջ են . թէ որ իրենց բ-
առքը շիտակ է 'նէ՝ մարգարէութիւնները ստաւ են .
թէ որ մարգարէները շիտակ են նէ՝ գալու մեծաւ
եկած է . որ է Հիսուս Քրիստոս :

Ընկալներուն մոլորութիւնը երկու բանէ առաջ-
կուգայ . որ են չարամտութիւն և տգիտութիւն .
Ընկալ երկու գէշութիւնն ունեն տեսակ հերթիկոսու-
թիւններու ալ աղբիւր են . հրեայ ռաբբիներուն տը-
գիտութիւնը մինչև հիմայ ըստածներով իմացուեցաւ .
հին պատմութիւնէն ինչ խօսք և ինչ վկայութիւն
կ'առնեն նէ՝ ամեն ալ ալքուած են . և տգիտութիւն-
նին յոյսին կ'ըսեն : Հիսուսի վրայ ըրած պատմու-
թիւններն ալ՝ չարութիւններ և խաղաղութիւններ
յոյսանուած է . իմանքամբ և տղետ մարդիկ ան-
գամ ասոնկ յոյսին խաղաղութիւններու չեն ըրա-
նուիր , թէ որ մարքներն որքան տգիտութեամբ պա-
շտուած է նէ՝ արարելնին անկէջ աւելի չարութեամբ
ընցած չըլլայ . անոնց տգիտութեանը և չարութեա-
նը բնական պատուցներն են խաղաղութիւններն և
անհատաւորութիւններն . պայտի մարդիկները՝ որ չի-
տակ սիրա չունին . անկեղծութիւն չունին . գիտու-

թեկա կրարից՝ որ գիտակը որքան կատարեալ
ըլլայ նէ՝ ասոնց բանը ինչ ըստը պիտի չի կր-
նայ ստովեցունել . և 1829ին Գարիկ ծախու-
տուած միջ ունեցողի գիտակիս որքան բան սոր-
վեցայ նէ՝ ստով անկէջ ունի բան պիտի չի կր-
նամ ստովի . յետագայ դիւերը աւելի երեսուն
տոնայ ալ անամք միգրատու աստղերն . և ա-
սոնք ալ պայծառ աստղերուն պիտայ մե-
ծութեանց կարգը դասեցին . առաջին աստիճան
մեծութեան աստղերն են Գէ . աջ հոնաւաւ
զուլեան և Կոյ . կենդանակերպին աստղերուն
մէջ : Մարտի 12ին գիտաւոր մին ալ տեսանք ,
բայց մասնաւոր տեղեկութեան արժանի բան մը
չունէր" :

Ընկալ աստղաբաշխներուն լուսնի փայլ ըրած
գիտողութիւնները աւելի աստղաբաշխներուն ալ
շատ ուրախութիւն տուին . յիշեալ Պ . Նէմիս
Սոսկէի կ'ըսէ . "մինչև հիմայ լուսնին երեւոյտեա-
նուած էր . մենք այս գիտակիս լուսնին Գէ դի-
տակը յոյս ունեցինք . մարտի 15ին 7 1/2 օրվան
էր . ամենին մինչև այն ասանք այս մոլորակը
անանկ փառաւոր կերպով լուսաւորուածին՝ և
մէջի լեռները անանկ օրալ տեսնուելուն պատա-
հած չէին . մարդուն կամք կուգար լեռներուն
չոփը առնելու . առաջին անգամ 'նայելու
եթմներդդ աստիճան մեծութեամբ մէկ աստղ
մը տեսայ , որ լուսնին մոտ կողմին փայլ գալով՝
քանի մը բոլակէն ետքը լուսնին մէջը մտածի պէս
հետը խառնուեցաւ . մինչև երկու բոլակ աչքեր-
նիս ասկէջ չի գտակցինք . որ կէս օրէն ետքը ժամ
10 և բոլակ 9ին անյայտ եղաւ . սոփեայ ես շատ

թիւն չունին . մոլորութեան հոնելու Ինչ ծախայ
կրնայ գտնուի . ամենապայծառ ապացոյցները ա-
կանցին չեն մտնել . մեծամեծ ունեղութիւններ
կ'ըսէ եղիւ անոնց խօսքերն , հոգեմէն չէ . ասոնք
Ինչ կերպով հաւատքի վարժելու է : Ընկալ յատ-
կութիւններու որ հերթիկոսի և ողանդաւորի փոքր
տեսնուին նէ՝ անոնց հետ պատճառներով խօսելը
պարապ աշխատիլ է : Ընկալ ալ տղաչելու է որ անոնց
չորհք տայ . քանզի թէպէտ խօսած պատճառե-
րու և ապացոյցներու և վկայութիւններու գէմ
ըսելիքը կը հասնի . բայց միտք չի համարուիր . բաւ
է որ կամքը չուղի որ միտքը համարիլ : Ընկալ ա-
ծաղունին յոյսին խօսքերը իրենց մտացածին մեկ-
նութիւններով կը ծածկուին . անանկ բաներ կ'ըսեն
որ իրենցմէ առաջ ըսող չէ եղիւ . և շիտակը այս է
լուսնի կը յամաւին , չեն ալ ամբնար ըսելու որ սուրբ
գրոց միտքը 'նոր սկսաւ հասկացիլ . որպէս թէ իր-
մէ առաջ սուրբ դիրքը անոնու բան մը եղած ըլ-
լայ տղաւորի փոքր . և ասոր ալ յանձնառու չեն
ըլլար . սուրբ գրքը ինքնին դիւրաւ կը հասկըցի
կ'ըսեն . որ իրենց հասկըցած միտքը իրենցմէ առաջ
եկողներուն հասկըցածին հակառակը ըլլալով՝ այս
խօսքերնուն ստովութեանը կենդանի ապացոյց իրենք
են . 'նայելնին ըսածը իրենց ըսածին չի համա-
ձայնի նէ՝ անոնք չեն գիտեր և սխալք են կ'ըսեն .
Սուրբ գրոց որ կողմէն մէկ ծախաւորութիւն մը հաստա-
տելու ըլլաւ նէ՝ վէճ կը հանեն մոլորի փոքր . և միտքը
կը ծածկէ :

ՅԷ . Գրա . Տ . Կ . Չանալեան :

